

Oddělení vývoje jazyka
Ústav pro jazyk český
Akademie věd ČR, v. v. i.
<rysova@ujc.cas.cz>

K MÍSTU KRALICKÉHO NOVÉHO ZÁKONA Z R. 1601 V BRATRSKÉ TRADICI

ROBERT DITTMANN

Nový zákon 1601 (dále NZ1601) je v jistém smyslu završením biblické práce jednoty bratrské v oblasti NZ: je to poslední kralické vydání samostatného NZ, s poslední verzí obsáhlého poznámkového aparátu. Bratři v exilu ani protestantští následovníci ve 20. st. už tak obsáhle komentovaný NZ nevydali. Popsat místo NZ1601 v bratrské tradici znamená vidět jeho přínos vůči předchozí tradici (body 1-5) i jeho vliv na tradici následující (bod 6). Zkoumáme zde pouze text překladu (a to na výběru Lk 1,1-5,6.Ř 1.1P 1.Zj 1), nikoli doprovodný textový aparát kromě relevantních filologických poznámek. Kralickou tradicí myslíme množinu takových biblických textů od Bible kralické šestidílné do současnosti, které v různé míře revidovaly text, ale nepořizovaly nový překlad. Seznam zkratk je na konci příspěvku.

Dosavadní literatura¹ zmiňuje ne příliš systematicky některé inovace NZ1601. Karafiátovi se zdají změny vcelku zbytečné, oproti tomu Konopásek (s. 13) vyzdvihuje „radikální změny po stránce jazykové“ (výslovně jmenuje zájmeno *svůj*, opakování záporu po *ani* a rozlišení vidu u participií). Souček uvádí mj. dva důležité poznatky: byly konzultovány různé řecké předlohy a byla doplňována demonstrativa. Kyas se spoluautory² se odlišností NZ1601 od tradice nevěnuje. U charakteristiky inovací NZ1601 vycházíme ze srovnání s Šestidílkou (přihlížíme k dalším relevantním zástupcům české překladatelské tradice, zejm. bratrským vydáním).

1 GRAFIKA

Kromě zkracování slov, frekventovanějšího ve srovnání s Šestidílkou překvapivě v NZ1601 (Lk 1,63.2,24.3,16), je třeba zmínit celkový nárůst velkých písmen u nepropriálních jednotek (přes úbytek v Lk 3,3.4,16.Zj 1,20 dvakrát), u většiny se přitom zřejmě jedná o honorifikační funkci majuskule (Zj 1,8 *Kterýž jest / a Kterýž byl / a Kterýž přijítí má*; Zj 1,8 *Ten všemohoucí*). Interpunkce v NZ1601 slouží k větší rozčleněnosti textu (oproti Šestidíлке jsou oddělena citoslovce v Lk 1,20.36.49.2,9.10.25.34.48.Zj 1,7; dále srov. Lk 1,63.2,4.21.27.29 aj.). Další drobnosti jako psaní prefixů *z, s* zvlášť (četnější v NZ1601) či rozdíly v psaní *in continuo* (např. psaní *jeden každý* zvlášť v NZ1601) blíže nekomentujeme.

1 Konopásek, J.: *Řeckolatinská předloha Blahoslavova Nového zákona: prolegomena textové kritiky kralického textu Nového zákona*. Neuber, Pour a spol., Praha 1932; Karafiát, J.: *Rozbor kralického Nového Zákona co do řeči i překladu: s historiy našeho biblického textu*. Nákladem spisovatelovým, Praha 1878; Souček, B.: *Česká Apokalypsa v husitství: z dějin textu Zjevení Janova – od Konstantína ke Komenskému: úvodem k vydání Nového zákona Tüborského*. Synodní rada Českobratrské církve evangelické v Ústředním církevním nakladatelství, Praha 1967.

2 Kyas, V.: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Na přípravě kap. 34 se podíleli M. Bohatcová, E. Michálek, J. Pečířková a D. Šlosar. Kap. 35 napsal J. Vintr, který také sestavil přílohu 41. Přílohu 40 připravil K. Stejskal, přílohy 37–39 zpracovala, rejstříky sestavila a publikaci k vydání připravila J. Pečířková. Vyšehrad, Praha 1997.

2 KVANTITA

Změny jsou jen drobné (Lk 1,22.56.2,24.43.47.1P 1,18.Ř 1,9 ad.), ale zasahují i propria (Lk 3,30 – podobu NZ1601 má už NZ1596, 1P 1,3.Zj 1,11).

3 MORFOLOGIE

Pokračuje (ve srovnání s Šestidílkou a jednodílkou 1596) odstraňování pomocného *být* v 3. os. préterita (Lk 1,2.48.68.73.2,30.3,7.20.Ř 1,25), je zaváděno posesivum *svůj* (Lk 1,74.75.Ř 1,3.9.1P 1,9 dvakrát.13.14.17.18), a to důsledněji než v Šestidílce a jednodílce 1596. Další drobnosti (Lk 2,51.Ř 1,23) blíže nekomentujeme. Pozornost je však třeba věnovat přechodníkům (rozdíly oproti tradici v Lk 1,54.2,27.4,1), které v bratrské tradici prozkoumali Gebauer, Konopásek a Kyas.³ Ne vždy však užití přechodníku svědčí o řecké předloze: v Lk 2,27 řecké texty ani Bezův latinský překlad (a ani vulgátní a česká tradice) participium neobsahují.

4 SYNTAX

Doplnění záporu po *ani*, na něž upozornil už Konopásek, je doloženo v Ř 1,21; zápor je upraven také v Lk 1,37. Změna vazby u verb dicendi *řící / děti ke komu > řící / děti komu*, náběh k níž je doložen už v kralických vyd. z r. 1596 (obě vazby koexistují v Šestidílce), je v NZ1601 už provedena ve většině případů.

5 TEXTOVÉ ROZDÍLY VČETNĚ LEXIKA

5.1 PERMUTACE SLOVOSLEDU

Některé změny slovosledu (Lk 1,3.41.54.77.2,20.Ř 1,10.29.Zj 1,4) jsou zřejmě vynuceny libozvučností (Lk 1,77), jiné větší srozumitelností (odstranění sekvence dvou proprií za sebou v Lk 1,41), aktuálním členěním (Zj 1,4), některé však sahají do oblasti předloh (Lk 1,3.Ř 1,29). Např. v Ř 1,29 se různí vulgátní a česká předkralická tradice, řecké texty a Erasmovy a Bezovy latinské edice. Slovosledné pořadí NZ1601 odpovídá Polyglotě antverpské (Montanův interlineární překlad podle řeckého textu: *fornicatione, nequitia, avaritia, malitia*), zatímco Šestidílka má pořadí odpovídající Bezovi 1582, 1589 (lat. překlad *malitia, scortatione, improbitate, avaritia*).

5.2 DODATKY A VYNECHÁVKY

Tyto textové změny (včetně dokladů na přesnější odlišení překladatelského dodatku jiným typem písma, např. tři doklady v Lk 2,49) většinou přibližují český překlad řečtině. Např. v Lk 1,3 přidává NZ1601 oproti tradici *bedlivě* s oporou (ἀκριβώς) např. v Textu receptu, Stephani 1550, řeckém textu Barbiriany, Bezově překladu i vulgátní tradici (ekvivalent však chybí v obou Blahoslavových vydáních NZ).

Dokladů je ve zkoumaném rozsahu 35. Že byl text zpřesňován v konfrontaci s předlohami, je možno ilustrovat na dodané číslovce *sedm* ve Zj 1,11, kterou Blahoslav a předchozí kralická tradice ve shodě s některými řeckými texty neobsahují. Srovnání některých textů je v tabulce.

Zj 1,11	VUL., Vg	BibBey, BibBey2, BibMel2	Polyglota komplutenská	Erasmus 1516 ř., lat., 1522 ř., lat.	Babelus 1524	NZ1533	Paganus, Biblia Tigaina	Basiljejská bible 1545	Luther 1545, Castello	Stephanus 1546, 1549, 1550	Barbiriana (ř. text)	Barbiriana lat.	Blahoslav 1564	Blahoslav 1568	Tremellius 1569	Polyglota antverpská – díl 5, 6, ř., lat.	Šestidílka, BibKral2, NZ1596	NZ1601, Kralická bible 1613	Beza 1582, 1589 ř., lat.	Beza 1604 ř., lat.	BNT, GNT, ČEP
vynecháno				ř. text nemá	•			•	•	•	•		•	•			•		ř. text nemá		
sedmi // septem // ἑπτα	•	•	•	septem		•	•					•			•	•		•	septem	•	•

Pokud jde o doplňování demonstrativ (Lk 2,21.42.3,22.Zj 1,20 dvakrát), je doloženo už v Šestidílce ve srovnání s Blahoslavovým NZ.⁴ Nejpravděpodobnějším vysvětlením je zatím vliv řečtiny (jen v některých případech podávají oporu i humanistické překlady do latiny, např. Beza v Lk 2,42 aj.); česká tradice na podkladě vulgátním (příp. i erasmovském – zejm. NZ1533) až na výjimky demonstrativa na místech, kde je doplňuje NZ1601, nemá.

5.3 SUBSTITUCE

Řadíme sem jednak lexikální změny ze stejného základu (např. modifikaci v Lk 2,17 *dítě > dítětko*) a jednak náhrady typu Lk 2,19 *slova > věci*. Ve zkoumaném rozsahu jich je celkem 31. V několika případech se do textu dostalo řešení z marginálie Šestidílkou, přičemž někdy jde o doslovnější překlad z řečtiny (např. v 1P 1,11). Přijaté marginální řešení může také reflektovat odlišnost předlohy, jak ukáže 1P 1,4: Šestidílka čte *v nebesích, nám* (marg. *vám*), ale NZ1601 *v nebesích, vám* (marg. *nám*). NZ1601 se zde řídil většinovou variantou, podporovanou i Bezovým řeckým a lat. textem (ve 4. a 5. vyd.), Polyglotou antverpskou i českou tradicí (a ostatně i současnými kritickými edicemi řeckého textu).

3 Gebauer, J.: Přechodník přítomný (budoucí) sloves jednoduchých a končících v Novém Zákoně Kralickém. *Časopis Musea Království českého*, 44, 1870, s. 247–254; Konopásek, J.: *Biblické studie*. Nakladatelský odbor spolku Evangelická Jednota, Žižkov 1929, s. 181–185; Kyas, V.: Přechodník minulý v Blahoslavově Novém zákoně. In: Machek, V. (ed.): *Studie ze slovanské jazykovědy: sborník k 70. narozeninám akademika Františka Trávníčka*. SPN, Praha 1958, s. 249–254.

4 Kyas, V.: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Vyšehrad, Praha 1997, s. 196.

IP 1,4	VUL, Vg		nám // εἰς ἡμᾶς	
	BibMei2, 5			
	Polyglota Complutenská			
	Erasmus 1516, 1522 ř.			
	NZ1533			
	Biblia Tigurina			
	Luther 1545			
	Basilejská bible 1545			
	Stephanus 1546, 1549			
	Stephanus 1550		•	
	Barbiriana (ř., lat. text)		•	
	Blažoslav 1564, 1568 (marg. vám)		•	
	Tremellius 1569		•	
	Polyglota antverpská díl 5, 6, ř. text			
	Beza 1582, 1589 ř.			
	Šestidílka (marg. vám)		•	
	NZ1601 (marg. nám)			
	Beza 1582, 1589, 1604 lat.	vobis		
	Bible kralická 1613			
	BNT, GNT			
	ČEP	pro vás		

5.4 KVANTIFIKACE TEXTOVÉ DYNAMIKY NZ1601

Podle Kyase (1997) obsahují úseky Lk 1,1-56.Ř 1. 1P 1. Zj 1 celkem 2285 výrazů Blahoslava NZ1568 (v publikaci je na s. 131 chyba / „Lk 1,1-5,6“ místo Lk 1,1-56/, zde počítáme se správným rozsahem Lk 1,1-56 a započítáváme jen změny z něj). Za místa změněná v NZ1601 oproti tradici, srovnatelná s Kyasovým⁵ ne zcela jasným vymezením „změněného místa“, počítáme 6 změn slovosledu, 19 dokladů textových dodatků a vynechávek a jejich odlišení a 17 dokladů na lexikální a další substituce (bez předkem > předně), tj. celkem 42 změněných míst. Budeme-li kalkulovat s Kyasovým počtem 2285 slov a pro jednoduchost s ekvivalencí 1 změněné místo = 1 zasazené slovo, pak lze vyčíslit textovou dynamiku v NZ1601 oproti tradici na asi 1,8 %, což je hodnota srovnatelná nejlépe s dynamikou mezi první a třetí Hallskou biblí (1,7 %), případně mezi Biblí benátskou a Severýnovou biblí 1529 (2,2 %). Je překvapivé, že NZ1601 v rámci kralické tradice nejméně do konce 18. st. (vyjma Komenského *Manuálníku*) měnil text NZ inovacemi nejvýrazněji.

6 VLIV NA DALŠÍ TRADICI

Poslední kralické vydání 1613 bylo tištěno s jinou funkcí, téměř bez poznámek, hlavním kritériem úprav byla plynulost textu. Text NZ ale vycházel jasně z NZ1601, takže prostřednictvím kralického vyd. 1613, kralického vydání s největším historickým dosahem (viz zřejmě nespočítatelné reedice ve 20. st. v podobě tzv. kritického otisku Karafiátova), žil (upravený) text NZ1601 dál. Je dále doloženo (Konopásek), že NZ1601 někdy sloužil jako poslední díl v kompletu Šestidílký. S tím rezonuje např. i svědectví J. T. Elsnera ve *Versuchu* (1765), že měl „nur...zweite Ausgabe von 1601 zur Verfügung, die erste Ausgabe von '1593' konnte er also

nicht beschreiben.“⁶ Při návratech některých exulantských vydání k textu před vydání 1613 objasňuje někdy NZ1601 více čtení než Šestidílka: to platí o třetí Hallské biblí 1766 (alespoň na zkoumaných úsecích NZ, viz výše) např. v Lk 1,25, kde překladatelský dodatek *na mne* má už NZ1601 (ovšem i Lutherův překlad 1545), ale ne Šestidílka, nebo v Ř 1,21, kde má zápor (*ani jemu neděkovali*) rovněž NZ1601, ale nikoliv Šestidílka. Není ovšem vyloučen ani přímý vliv na kralickou tradici ve 20. st.: podle Konopáska⁷ opravil Karafiát ve své revizi tradiční text na mnohých místech „prostě tím, že převzal poznámky (z vyd. 1601) do textu...“ Vliv na katolickou tradici zde nechávám zcela stranou.

7 ZÁVĚRY

7.1 V rámci kralické tradice od Šestidílký dále (nejméně až do konce 18. st.) je NZ1601 překladem, který na vzorku zkoumaných úseků změnil novozákonní text nejvýrazněji. (Za změněná místa jsme považovali jen závažnější projevy textové dynamiky.) Nelze proto souhlasit s Hrejsou, že by v textu byly provedeny „některé drobné změny.“⁸ NZ1601 totiž zasáhl do bratrské tradice velmi významně, zřejmě více než úprava v BiblHal3.

7.2 NZ1601 zdokonalil text kralické tradice v několika ohledech:

7.2.1 Zpřesnil text podle řečtiny (doplnění demonstrativ, některé přechodníky, doslovnější řešení z marg. Šestidílký, přesnější odlišení překladatelských dodatků). Faktu, že byl konzultován i řecký text, si byli vědomi už Ribay v korespondenci s Dobrovským a Šmaha,⁹ jenž zmiňuje i konzultaci více řeckých textů.

7.2.2 Zvýšil srozumitelnost textu (interpunkce, slovosledné permutace /např. zrušení sekvence dvou proprií s jinou větněčlenskou funkcí/, odsunutí tvrdého grécismu, opakování předložek) a dbal také na eufonii.

7.2.3 Péči Zachariáše Aristona o teologickou stránku vyzdvihl Souček.¹⁰ Přidejme zde komentář S. Martinia z Dražova z r. 1636¹¹ o kalvinizaci v margináliích: „Co se pak Glossování a Výkladů postranních tkne/namnohamístech,obzvláštěněv Dílu VI. v Létu 1601 vydaném purusputus Calvinismus, to jedovaté Kalvinské učení ne jen se tají a kryje /ale dokonce makavě klade a koku ukazuje...“

7.3 Dosah do další bratrské tradice je dvojího typu: Kralická bible 1613 navázala na NZ1601 a některé textové návraty exulantských vydání před Kralickou biblí 1613 osvětluje jen NZ1601.

6 Bohatcová, M.: Die tschechischen gedruckten Bibeln des 15. bis 18. Jahrhunderts. In: Rothe, H. – Scholz, F. (eds.): *Kralitzer Bibel. Bd. 7: Kommentare. Biblia Slavica. Série I. Česká bible, sv. 3.* Ferdinand Schöningh, Paderborn - München - Wien - Zürich 1995, s. 108.

7 Konopásek, J.: Revise Bible Kralické? *Českobratrská rodina*, 6, 1930, s. 6.

8 Hrejsa, F.: *Česká bible: k 350. výročí Bible kralické.* Vyd. odd. YMCA, Praha 1930, s. 47.

9 Šmaha, J.: Kralická bible, vliv a důležitost její v literatuře české. *Časopis Musea Království českého*, 52, 1878, s. 262.

10 Souček, B.: *Česká Apokalypsa v husitství: z dějin textu Zjevení Janova – od Konstantina ke Komenskému: úvodem k vydání Nového zákona Táborského.* Synodní rada Českobratrské církve evangelické v Ústředním církevním nakladatelství, Praha 1967, s. 169.

11 *Obrana M. Samuela Martinyusa z Dražova*, Pirna 1636, s. 253.

5 Tamtéž, s. 133 aj.

7.4 NZ1601 je (přesto, že v novější době téměř nebyl znovu vydáván) z pohledu bratrské tradice novozákonním textem důležitějším než NZ Šestidílký. Znamená totiž textověkritické a teologické završení předchozí bratrské tradice, vyjádřené v asi nejobsáhlejších doprovodném aparátu, a podkladový novozákonní text pro poslední kralické vydání 1613, které bylo podstatným textem pro vydání v následujících staletích.

SLEDOVANÉ PŘEKLADY A JEJICH ZKRATKY: **Barbiriana** = NOVVM D. N. IESV | Christi Testamentum... || BASILEAE. | Impensis Nicolai Barbirii, & Thomæ Courteau. | M. D. LIX. Vědecká knihovna v Olomouci (dále VKOL) II 260. **Basilejská bible** = ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑ|ΦΗΣ, ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΗΛΑΔΗ... | BASILEAE, PER IOAN. | Heruagium. M D XLV. | Mense Martio. VKOL II 44. **Bebelius 1524** = ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗ-|ΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ. | Noui Testamenti omnia... | [Basileae 1524]. Strahov BB VII 10. **Beza 1582** = IESV CHRISTI D. N. | Nouum testamentum, | siue Nouum foedus... | ANNO M. D. LXXXII. Moravská zemská knihovna (dále MZK) ST4-0050.143. **Beza 1589** = TESTAMENTVM | NOVVM, | SIVE | Nouum Foedus Iesu Christi, D. N. ... | Hæc QUARTA EDITIO... | M. D. LXXXIX. VKOL III 31. **Beza 1604** = NOVVM | IESV CHRISTI | TESTAMENTVM, | Græcè & Latinè: | Theodoro Beza interprete... Anno, M. DCIII. VKOL 66.607. **BiblBen** = Biblij Česká W Benátkach tisštená. VKOL II 32058. Knihopis 1097.¹² **Biblia Tigrina** = BIBLIA | SACROSANCTA | TESTA=|mėti Veteris & Noui... | TIGVRI EXCUDEBAT C. FROSCHOVERUS | ANNO M. D. XLIII. VKOL III 8. **BiblKral2** (jednodílka 1596) = Biblij Swatá... MZK ST1-0000.813,B, VKOL 995.847. Knihopis 1109. **BiblMel2** = Melantrichova bible 1556/7 = Biblij Česká... VKOL III 32.296. Knihopis 1102. **BiblSev2** = Severýnova bible 1537 = Biblij Česka... VKOL III 32053 a III 640.070. Knihopis 1099. **BiblMel5** = Biblij Česká... Létha | MDLXXVII. VKOL III 220903. Knihopis 1105. **Blahoslavův NZ1564** = Nowy Zákon | wnowé do Česstiny přeložený. VKOL 32.653. Knihopis 17110 (exemplář VKOL není zaznamenán). **Blahoslavův NZ1568** = Nowy Zákon... Anno 1568. Cit. dle J. Konopásek, Blahoslavův Nový zákon z roku 1568, Praha 1931. Knihopis 17112. **BNT** = Novum Testamentum Graece, Nestle–Aland 27. vyd., cit. dle BibleWorks. **Castellio** = BIBLIA, Interprete Sebastiano Castalione... | BASILEAE, PER IO-|annem Oporinum. VKOL III 34. **ČEP** = Písmo svaté Starého i Nového zákona podle ekumenického vydání z r. 1985. Cit. dle BibleWorks. **Erasmus 1516** = H. Holeczek (ed.): Erasmus von Rotterdam. Novum Instrumentum. Basel 1516... Frommann–holzboog, Stuttgart – Bad Cannstatt 1986. **Erasmus 1522** = NOVVM TESTA=|MENTVM OMNE... VKOL 364. **GNT** = Greek New Testament, 4th ed., cit. dle BibleWorks. **Hallská bible 1766** = Biblia Sacra... W Hále Magdeburské... Léta Páně MDCCLXVI. VKOL 649.759. Knihopis 1116. **Kralická bible 1613** = Biblij swatá... M. DC. XIII. VKOL II 32.073. Knihopis 1110. **Lutherův překlad 1545** = Lutherův nerevidovaný překlad z r. 1545, cit. dle BibleWorks. **NZ** = Nový zákon. **NZ1533** = NOWY TESTAMENT... VKOL 32.197. Knihopis 17099. **NZ1596** = Nowý Zákon... Léta Páně M D XC VI. MZK ST1-0013.877. Knihopis 17116. **NZ1601** = Biblij České Djl Ssestý... VKOL II 32.377. Knihopis 1108. **Pagninus** = BIBLIA | SACRA IVXTA | GERMANAM HEBRAICI... | Interprete Xante Pagnino Lucense. || Coloniae, ex Officina Melchioris Nouesiani, An-|no à Christo nato, M. D. XLI. VKOL II 82. **Polyglota antverpská** = BIBLIA SACRA | HEBRAICE | CHALDAICE | GRÆCE, & |

12 Knihovědné záznamy českých tisků přebírám z *Knihopisu digital*.

LATINE... | CHRISTOPH. PLANTINVS EXCVD. ANTVERPIÆ. (1569-1572). VKOL III 2/1 až 2/8. **Polyglota komputenská** = Nouum testamentum... Cit. dle přetisku Biblia Complutensis, Tom. V. Roma: 1983-1984. **Stephanus 1546** = ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗ-|ΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ. Nouum Testamentum... | LVTETIÆ. | Ex officina Roberti Stephani... | M. D. XLVI. VKOL 174. **Stephanus 1549** = ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗ-|ΚΗΣ ΑΠΑΝΤΑ. | Nouum Testamentum [...] | LVTETIÆ. | Ex officina Roberti Stephani... | M. D. XLIX. KNM 3 G 140. **Stephanus 1550** = cit. dle BibleWorks. **Šestidílka** = Biblij České Djl' prwnj... Djl' ssestý... VKOL II 32.377. Knihopis 1107. **Textus receptus** = cit. dle BibleWorks. **Tremellius 1569** = Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑ=|ΘΗΚΗ... | HENR. STEPHANVS | ANNO M. D. LXIX. Strahov BY I 3. **Vg** = Vulgata Clementina, cit dle Vulsearch. **VUL** = WEBER, R., et al. (vyd.) Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem. Cit. dle BibleWorks. **Zkratky biblických knih** přebírám z ČEP.¹³

Příspěvek vznikl díky podpoře projektu MŠMT ČR *Výzkumné centrum vývoje staré a střední češtiny (od praslovanských kořenů po současný stav)* - projekt LC546 a projektu GA ČR P406/10/0591 *EUROPA HUMANISTICA. Literární a jazyková recepce antických textů v českých zemích v letech 1470-1600*. Prezentuje upravenou a doplněnou kapitolu z autorovy chystané publikace.

LITERATURA A ZDROJE

- BibleWorks 7.0.012g, 2006.¹⁴ Fonty: BWGRKL, BWGRKN. These Biblical Greek fonts are used with permission and are from BibleWorks, software for Biblical exegesis and research. I ask others to comply with displaying and preserving the copyright, if they also distribute any derived publications.
- Bohatcová, M.: Die tschechischen gedruckten Bibeln des 15. bis 18. Jahrhunderts. In: Rothe, H. – Scholz, F. (eds.): *Kralitzer Bibel. Bd. 7: Kommentare. Biblia Slavica. Série I. České bible, sv. 3*. Ferdinand Schöningh, Paderborn - München - Wien - Zürich 1995, s. 1–182.
- Dittmann, R.: *Dynamika textu Kralické bible v české překladatelské tradici*. Refugium, Olomouc 2011, v tisku.
- Gebauer, J.: Přechodník přítomný (budoucí) sloves jednoduchých a končících v Novém Zákoně Kralickém. *Časopis Musea Království českého*, 44, 1870, s. 247–254.
- Hrejsa, F.: *Česká bible: k 350. výročí Bible kralické*. Vyd. odd. YMCA, Praha 1930.
- Karafiát, J.: *Rozbor kralického Nového Zákona co do řeči i překladu: s hystorií našeho biblického textu*. Nákladem spisovatelovým, Praha 1878. [vyd. anonymně]
- Knihopis digital* [citováno 30. 6. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.knihopis.org>>.
- Konopásek, J.: *Biblické studie*. Nakladatelský odbor spolku Evangelická Jednota, Žižkov 1929.
- Konopásek, J.: Revise Bible Kralické? *Českobratrská rodina*, 6, 1930, s. 5–6.
- Konopásek, J.: *Řeckolatinská předloha Blahoslavova Nového zákona: prolegomena textové kritiky kralického textu Nového zákona*. Neuber, Pour a spol., Praha 1932.
- Kyas, V.: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Na přípravě kap. 34 se podíleli M. Bohatcová, E. Michálek, J. Pečirková a D. Šlosar. Kap. 35 napsal J. Vintr, který také sestavil přílohu 41. Přílohu 40 připravil K. Stejskal, přílohy 37–39 zpracovala, rejstříky sestavila a publikaci k vydání připravila J. Pečirková. Vyšehrad, Praha 1997.

13 Transkripční zásady vycházejí ze studie Vintrovy (viz Vintr, J.: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Lísty filologické*, 121, 1998, s. 341–346.).

14 Děkuji doc. P. Chalupovi z CMTF UP v Olomouci za umožnění přístupu.

- Kyas, V.: Přechodník minulý v Blahoslavově Novém zákoně. In: Machek, V. (ed.): *Studie ze slovanské jazykovědy: sborník k 70. narozeninám akademika Františka Trávníčka*. SPN, Praha 1958, s. 249–254.
- Martinyus z Dražova, M. S.: *Obrana M. Samuela Martinyusa z Dražova...* Pirna 1636. Knihovna Národního muzea v Praze, sign. 37 B 13. Knihopis 5380.
- Souček, B.: *Česká Apokalypsa v husitství: z dějin textu Zjevení Janova – od Konstantina ke Komenskému: úvodem k vydání Nového zákona Tábořského*. Synodní rada Českobratrské církve evangelické v Ústředním církevním nakladatelství, Praha 1967.
- Šmaha, J.: Kralická bible, vliv a důležitost její v literatuře české. *Časopis Musea Království českého*, 52, 1878, s. 252–266.
- Theophilos 3.1.6. 1997–2004* [citováno 30. 6. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.theophilos.sk>>.
- Vintr, J.: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 121, 1998, s. 341–346.
- Vulsearch 4.1.6. 2000–2007*. [citováno 30. 6. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.vulsearch.sf.net>>.

Ústav českého jazyka a teorie komunikace
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova v Praze

Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
<dittmann@email.cz>

VÝSKYT KONJUNKCIÍ V TEXTE ZATRACEŇJA A SPASEŇJA

PETER KARPINSKÝ

1

Vzdelávací a osvetársky spis *Zatraceňja a Spaseňja*¹ bol publikovaný v roku 1846 v tlačiarni Jana Werthmüllera a syna v Levoči.² Z obsahového hľadiska text spisu možno zaradiť medzi práce antialkoholického zamerania,³ ktoré na Slovensku v tomto období vychádzali pomerne často. Aj v danom texte je kritizované nadmerné užívanie alkoholu Slováckmi, čo podľa autorov (autora) spisu vedie k celkovému úpadku národa.

1.1

Autorstvo spisu nie je známe, autori (autor) sú na titulnom liste označení len ako viacej úprimní priatelia ľudu pospolitého⁴ a v predhovore sa odvolávajú na prototext, spis p. Kôrku,⁵ ktorý bol prednášaný v niektorých turčianskych osadách, kde údajne vzbudil záujem poslucháčov a čitateľov. Neskôr bol tento spis prepracovaný do veršov a opäť vydaný tlačou.⁶ Štyridsaťosemstránkový spis *Zatraceňja a Spaseňja* obsahuje 155 obsahovo ucelených veršovaných strof (s. 3–46), ktoré sú zoradené do niekoľkých tematických celkov: *Pálenka s jej záhubnými následkami; Strata maňja; Samowražda; Zmatok w ľudských zwazkách; Nemrawnosť; Cesta Zatraceňja; Kde Spaseňja?*. Štruktúra každého celku je rozdelená na otázku, ktorú kladú autori (autor) fiktívnemu komunikačnému partnerovi (označovaného v texte ako synak), a rýmovanú odpoveď daného partnera. Otázka a odpoveď sú od seba odlišené nielen osobitným kompozičným postavením oboch častí textu, ale aj odlišným typom písma.⁷ Z verzologického hľa-

1 *Zatraceňja a Spaseňja Od wjacej úprimních prjatelou ľudu pospolitjeho*. Tlačiareň Jana Werthmüllera a syna, Levoča 1846. Podrobnejšiu jazykovú analýzu textu pozri: Karpinský, P.: Ortograficko-fonologická analýza textu *Zatraceňja a Spaseňja* v komparácii s kodifikáciou Ludovíta Štúra. In: Liptáková, L – Andričíková, M. – Klimovič, M. (eds): *Slovo o slove. Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity*. Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov 2010, s. 229–239.

2 Kníhtlačiareň Jána Werthmüllera v Levoči bola úzko prepojená s hnutím štúrovcov hlavne po ich odchode z Bratislavy a taktiež väčšina kníh, ktoré vydal spolok Tatrín, sa tlačila v tejto tlačiarni. Medzi najzaujímavejšie tlače, ktoré boli vydané u Werthmüllera v Levoči, patria nesporne *Žiadosti slovenského národa* z rokov 1848–1849, resp. jazykovedné dielo M. M. Hodžu *Větim o slovenčine* z roku 1848.

3 Napr. *Ňepi pálenku to je nězabi* Michala Miloslava Hodžu, *Opilci Ňeprijatelja Kríza Krista; alebo: Reči Proti Páleníčnje* Júliusa Plošica či *Šenk páleníčny* Jána Andraščíka.

4 Od wjacej úprimních prjatelou ľudu pospolitjeho.

5 Ide o evanjelického farára a publicistu Juraja Kuorku (1811–1848).

6 „Spis tento do p. Kuorku vipracuvani sa v daktorich Turčjanskich osadach v školach so znameńitim užitkom potrebuvau, čím aj pozornost na seba zbudiu: teraz do veršou uvedeni sa laskavjemu obecenstvu tlačenj podáva a porúča, abi večmi rozšírení, večí užitok donášau.“ (s. 2).

7 Zatiaľ čo otázka je vytlačená novodobou latinkou, odpoveď je publikovaná gotickou minuskulou, tzv. švabachom (v príkladoch, ktoré ponúkame, sa snažíme dodržať rozdielnosť pôvodne použitého typu písma, pričom gotickú